
Sürdürülemez Kalkınma^o

Jim Peron^{oo}

Sağlam bir ekonomik düşünce, devlet ve özel sektör faaliyetlerinin ikincil sonuçlarını dikkate almayı gerektirir.¹

Bu gözlem sadece ekonomi ile sınırlı değildir. Bu, siyaset dahil, bütün beşeri çalışmalara uygulanabilir. Bu bir defa öğrenildiğinde, insanların karşı karşıya kaldığı birçok zorluğu önleyebilir. Bu büyük miktardaki insan kaynaklı tahribin önüne geçilmesidir. Örneğin, sol görüşlü çevrecilerce önerilen “sürdürülebilir kalkınma” konseptini ele alalım. Bu terim, gerçekten, kulağa çok hoş gelir. Çoğumuz, garip bir şekilde, bu terimi en çok kullananlar hariç, ekonomik kalkınmayı destekleriz ve ekonomik kalkınmanın sürmesini isteriz.

Ama bu kavramı anlamak için, kısa vadenin ilerisine bakmak zorundayız. Kendimize bu teorinin mantıksal sonuçlarını ve nasıl dallanıp budaklandığını sormak zorundayız.

İlk olarak, terimin ne anlama geldiğini netleştirmek mecburiyetindeyiz. Bu terim genelde “gelecek nesiller için kaynakların korunması” anlamına gelir. Bu

^o“Unsustainable Development”, *Ideas on Liberty*, Mart 2003, s.50-52.

^{oo} Aylık *Free Exchange* dergisinin editörü ve Aristotle's Books (Auckland, Yeni Zelanda) isimli kitapevinin sahibi.

¹ Bu şüphesiz Henry Hazlit tarafından ölümsüzleştirilen “tek ders”dir: “Ekonomi sanatı, sadece bugüne bakmak değildir. Ama politika ya da bir yasanın uzun dönem etkileri: sadece bir grup için değil tüm grup için bu politika sonuçlarının izlerini taşır.” *Tek Derste İktisat*. San Francisco: Laissez Faire Books, 1996.

kavram, sosyalist kadın başkanı Gro Harlem Brundtland'a ithafen Brundtland Komisyonu olarak adlandırılan Birleşmiş Milletler Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonunda ortaya atıldı. Komisyon üyeleri sürdürülebilir kalkınmayı “gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama yeteneğini tehlikeye düşürmeksizin şimdiki ihtiyaçların karşılanması” olarak tanımlamışlardır². Bu terimin en ateşli savunucuları, bugünkü kaynakların tüketilmesini gelecek nesillerden çalma olarak görürler.

Bireysel hakların savunucularının bu teoriyle problemleri vardır. Onlar te-orideki hakların bir kollektife ait olduğunu iddia etmekle kalmaz, mevcut bile olmayan bir kollektife ait olduğunu iddia eder. Tanımsal olarak, gelecek nesil henüz doğmamış bir grup insandır. Söylenildiği gibi, “Yarın asla gelmeyebilir”. Sebep basittir; yarın geldiğinde artık yarın değildir, o bugün olmuştur. Bu durum gelecek nesiller için de aynıdır. Birey doğduğunda gelecek neslin potansiyel bir üyesi olmaktan çıkar ve mevcut neslin gerçek bir üyesi olur.

Eğer biz “kaynaklar gelecek nesiller için korunmalı” teorisini kabul edersek, o zaman henüz doğmamış bireylerin bu kaynakları kullanma hakkını da kabul ederiz. Ama, tuhaf bir şekilde, bu hak bu bireyler doğduğu anda yok olur. Çünkü her gelecek nesil, ilerde doğacak nesle karşı aynı yükümlülüğün altına girer.

Dahası, sürdürülebilir kalkınma taraftarları, doğmamışların kaynaklar üzerinde bir hakka sahip olduğunu ileri sürerken aynı zamanda gelecek neslin nüfusunun azaltılması için birçok mensubun varoluşunun önlenmesi gerektiğini de ileri sürerler. Görülüyor ki, onlara göre doğmamış nesil mülkiyet hakkına sahiptir ama yaşama hakkına sahip değildir.

Sürdürülebilir kalkınma teorisinin diğer bir problemi, bugün gelecekte hangi kaynaklara ihtiyaç duyulacağını bilmeyişimizdir. Bundan yüzyıl sonra insanlar belki hâlâ evlerini ısıtmak ya da arabaları için petrol kullanıyor olabilir. Fakat belki de kullanmıyor olabilir.

Çocukken sık sık Şikago'daki babaannemi ziyaret ederdim. Babaannemin Michigan Gölüne yakın, eski, büyük bir evi vardı. Evin bodruma açılan katında metal sürgülü gizli bir kapı vardı. Sürekli olarak, buraya kamyonla kömür boşaltılırdı. Orada her zaman yoğun bir kirlilik ve kömür kokusu olurdu. Bodrum katının tabanı ince bir kömür tozu ile kaplıydı. Sabit bakım isteyen büyük bir ocak, radyatör ve sıcak su için ısı üretirdi. Babaannem bu ocağa sık sık kürekle kömür atmak zorundaydı. Aksi halde ısınmazdı.

Babaannemin zamanında gelecek nesiller için kömür tasarruf politikası, onun daha az kömür kullanmasını gerektirecekti. Babaannem üşüyebilecekti ama hiç

² Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu, “Ortak Geleceğimiz”. Oxford: Oxford University Press, 1987 p: 8.

kimse iyi durumda olmayacaktı. Eğer o eski ev hâlâ varolsaydı herhalde kömürle ısıtılamazdı. Babaannemin çocukları bugün kömür kullanmıyor. Kömür tasarrufu herkesin kaybedeceği bir durum olmuş olacaktı.

Benzer şekilde, eğer biz 20 yıl önce o zamanki tüketim kalıplarına dayanan politikalar izleseydik telefonda kullanılan bakır aksamalarını korumak için çok gayret sarf etmek zorunda kalırdık. Ancak bugün pek az telefonda iletim için bakır teller kullanılıyor. Telefonlarda fiber optik kablolar kullanılıyor. Büyük bir oranda ise herhangi bir iletim teli kullanılmıyor.

Namevcut ihtimallerin hatırı için neden yaşayan insanların iyiliğinden fedakârlıkta bulunalım. Bugün kullandığımız şeylerin çoğunun yarın istenmeyeceğini bile bile niçin fedakârlık yapalım. Şüphesiz, bugün kullanılan gelecekte de ihtiyaç duyulacak kaynaklar vardır. Ama talep arza nispetle çok daha az olacak. Gerçekte, bu tam olarak, doğal kaynaklarda olan şeydir.

İmkânsız Projeksiyonlar

Bizim neslin kaynak ihtiyacı çok kısa sürede muazzam ölçüde değişti. Sanırım hiç birimiz bugünkü kaynaklara ihtiyacımız olacağını önceden doğru olarak tahmin edemezdik. Ancak, sürdürülebilir kalkınma savunucuları nesiller yüzyıllar belki de bin yıllar üzerinden geleceğin tüketimini belirlemekteler.

Meseleyi daha karmaşık hale getirecek olansa, bir şeyin kaynak olup olmayacağının bütünüyle insan zekâsına dayanmasıdır. Bir zamanlar petrol, arazinin değerini düşürmüş, sığırları öldürmüş ve tarım yapılmasını zorlaştırmıştı. Kötü kokuyordu ve yararlı bir kullanımı yoktu. Birisi onun nasıl kullanılacağını keşfedince negatif değeri pozitif bir değere dönüştü. Bir zehir, bir kaynağa dönüştü. Bunun gibi insanların bilgisi arttıkça daha fazla madde, kaynağa dönüşmektedir.

Sürdürülebilir kalkınma teorisinin temel dayanak noktası, tüm kaynakların zaman içindeki arzının sınırlı olduğudur. Bu görüşü, çok eleştirilmiş olmasına rağmen, tartışmanın hatırı için doğru kabul edelim.

Sürdürülebilir kalkınmanın amacı, gelecek nesiller için yeterli kaynağı muhafaza etmektir. Ama ne kadarı yeterlidir ve kaç nesil için yeterlidir? Bir göktaşının ya da diğer bir felaketin insan ırkını yokedebiyecek olmasına rağmen biz hâlâ gelecek nesillerin sonsuz olduğunu varsaymak zorundayız!

Ama bu varsayım çeşitli problemlere yol açar. Eğer biz kaynakların sınırlı, tüketimin ise sınırsız olduğunu düşünüyorsak hangi seviyede tüketim yaparsak yapalım, bunun anlamı gelecek nesillerin bu kaynaklara sahip olamayacağıdır. Mantık aslında hiçbirşey tüketmediğimiz gösterilmesini talep eder ve bunun, hem bizim neslimiz ve hem de bizden sonraki nesil için böyle olması gerekir. Bu yüzden kendileri için kaynakları koruduğumuz insanların da o kaynakları kullanmaması gerekecektir. Fakat gelecek nesil kaynağı kullanma hakkına sahip

değilse bugün onu tüketmemiz gelecek nesillerden çalmamız olarak algılanamaz. Dünyanın sonunun geldiğine inanan yeşil harekete mensup sürdürülebilir kalkınma savunucuları, gerekli her bir kaynağın tükenmesini önleyecek fiyatların ve piyasa müşevviklerinin rolünü asla düşünmezler.

Hakikaten, sürdürülebilir kalkınmacıların dediklerini yaparak gelecek nesillerin yaşamını geliştirebilir miyiz? Babaannemin kömürü kullanmasında görüldüğü gibi, bu doğru olmayabilir. Gerçekte bugünkü tüketimi kısıtlayarak gelecek nesillerin iyiliğine olmayan şeylere sebep olabiliriz.

Petrol tüketiminin zorla sınırlandırılması, şüphesiz, bizi olduğumuzdan daha fazla fakirleştirir. Ayrıca bizim çocuklarımızı ve onların çocuklarını da fakirleştirir. Ancak teknolojik değişiklikler, daha önceki on yıllarda olduğu gibi petrole olan ihtiyacımızı azaltacaktır. Diğer bir deyişle, zora dayanan korumacılık, bizim ve bizden sonraki neslin yaşam standardını düşürecektir. Kaynağı korumak için biz daha azı isteyeceğiz gelecekte daha aza ihtiyacımız olacak ve belki de hiçbiri.

Dahası bugün tüketimin zorla kısılması, petrole olan ihtiyacımızı azaltmaya yönelik büyük teknolojik buluşları engelleyebilir. Çünkü buluşlar yatırımı ve yatırım da sermayeyi gerektirir.

Eğer biz sermayeyi azaltırsak yatırımları dolayısıyla buluşları azaltmış oluruz. Aslında biz kısa dönemde kullanımı azaltılmış bir kaynağın daha da uzun dönemler için tüketimini artırabiliriz.

20 yıl önceki çevresel düzenlemelerin “doğru!” seti, fiber optiğin, cep telefonu ve internet teknolojisinin gelişmesini önlemeydi. Sonuçta da bugün hâlâ çok miktarda bakır, kağıt ve ağaçları iletişim sektöründe kullanıyor olacaktık.

Şüphesiz, bu sadece teknoloji ile sınırlı değil. Politikalarında önemi var. Geçmişte bakıldığında büyükbabalarımız ve babalarımız tarafından uygulanan bu tür politikaların şimdi de bizi nasıl etkilediğini görebiliriz.

Diğer Baskın Etkiler

Sürdürülebilir kalkınma buluşları diğer bir yolla da engelleyebilir. Sürdürülebilir kalkınma kaynaklara bugün, yarın ve yüzyıl sonrada eşit ulaşımın garanti edildiği varsayar. Bu fikir kaynak krizini önlemek içindir. Ancak krizler çoğunlukla yeni teknolojilerin ortaya çıkmasını sağlar. ABD’deki fiyat kontrolleri 1970’li yıllardaki petrol talebini suni olarak canlandırıp, kıtlığa sebep olmuştu. Düzenlemelerden sonra geçici olarak fiyat yükseldi, tüketiciler tüketimi azaltmak için yeni teknoloji talep ettiler. Krizden sonra her mil daha az benzin yakan arabalar imal edildi. (Yüksek fiyatlar ayrıca yeni araç gereçleride zorunlu kılmıştı)

Böylece, serbest piyasada krizler kendi çözümlerinin tohumlarını attılar. Sık sık bu çözüm dramatik biçimde kriz zamanlarında kaynağa olan talebi düşürdü ve bazen de talebi tamamen elemine etti.

Ama piyasa akışı içinde, devlet kontrolünü gerektiren sürdürülebilir kalkınma operasyonlarına izin verilemez. Bunun kaçınılmaz olarak anlamı, kâr ve fiyat sinyallerinin piyasadan uzaklaştırılmasıdır. Ve hem tüketici ve hem de üreticilerin yanlış hesaplamalarla kaynaklara ulaşımını ve onların halihazırda iyi yaptıkları faaliyetlerine karşın piyasadan itilmelerine sebep olacaktır.

Sürdürülebilir kalkınma en riskli teorilerden birisidir. Temel sorunlara verilecek bir cevabı yoktur. Kaynakların nasıl sürdürülebileceğini ve hangilerinin sürdürülmesi gerektiğini bize söyleyemez. Ne kadar bir süre için bu sürdürülebilirliğin devam etmesi gerektiğini de söylemez. O sadece desteksiz iddialar sunar ve ekonomik kaynakların devlet kontrollünde merkezleştirilmesini ister.

Açıkça görülüyor ki, Yeşiller (çevreciler) için “küçük güzeldir, iyidir (devlet hariç). Bunun yanında devlet “ne kadar büyükse o kadar iyidir” kuralı geçerlidir. Sürdürülebilir kalkınma sözcüğü kulağa hoş gelse de aslında o çok az ya da anlamı hiç olmayan ancak bazı kuşkularıda içinde barındıran bir kavramdır. Sürdürülebilir kalkınma tehlikeli değilse de bazı imâları içerir.